

A. HANS

DE ITALIAANSCH
VUURWERKMAKER

Lodewijk OPDEBEEK
ANTWERPEN

A. HANS

De Italiaansche Vuurwerkmaker

en andere Verhalen

UITGAVE VAN LODEWIJK OPDEBEEK - ANTWERPEN.

DE ITALIAANSCH E VUURWERKMAKER

OF

HET BELEG VAN ANTWERPEN IN 1585

Nimmer had de kans onzer vaderen in hun strijd tegen Spanje ongunstiger gestaan dan in 1584.

De landvoogd en veldheer Alexander Farnèse, hertog van Parma, veroverde de eene stad na de andere. Turnhout, Hoogstraten, Diest, Duinkerken, Nieuwpoort, Dixmuiden, Wynoxbergen en nog andere plaatsen waren in zijne macht.

Door verraad speelde de prins van Chimay hem Brugge in handen. Toen moest ook Ieperen, dat zich zoo dapper verdedigd had, de poorten openen, terwijl Sas van Gent, Hulst, Axel, 't slot van Rupelmonde en Aalst volgden.

Dan kwam de beurt aan Dendermonde en Vilvoorden. In 't voorjaar van 1585 bezweek Gent en den 19ⁿ Maart Brussel. Nu loerde de vijand op de machtige Scheldestad. Viel Antwerpen, dan was het met de Zuidelijke gewesten gedaan.

Reeds tijdens 't beleg van Gent en Brussel had de landvoogd voorbereidende maatregelen genomen. Antwerpen was belangrijk door de ligging aan de Schelde, die zich eenige mijlen verder in breede stroomen vertakte, waardoor zij met de zee in gemeenschap stond. Tusschen de zee en de stad strekte zich het vlakke land uit, dat door zware dijken tegen de golven beschermd werd.

Oranje had den raad gegeven die dijken door te steken, om het water voor de veste te brengen. Over deze verdronken landen zouden tijdens het beleg de ingeslotenen voortdurend van levensmiddelen voorzien kunnen worden.

Nu was de prins niet meer daar (1), om zijne krachtige en over-

(1) Hij werd in 1584 te Delft vermoord.

tuigende stem te verheffen en naar zijn vertrouwden vriend, Marnix van St-Aldegonde, die sedert 1583 als burgemeester Antwerpen bestuurde, werd niet geluisterd.

Weldra was het te laat.

Parma liet, nog vóór het eigenlijke beleg, door troepen die stellingen innemen, vanwaar hij den stroom beheerschen kon.

*
* *

't Was een der eerste dagen van 1585.

In eene taveerne bij de Werf zaten eenige burgers in druk gesprek.

« Is er nieuws ? » vroeg een hunner, die zoo juist binnen kwam.

« Geen belangrijk toch, » antwoordde zijn makker, die Dirk werd genoemd. « Zooals wij allen weten, heeft Parma ons ingesloten. Een zijner boodschappers is in de stad gekomen, om de overheid te bewegen onze veste over te geven. De landvoogd wijst op al de ellende van een beleg en getuigt nogmaals van de vergevingsgezindheid en welwillendheid des konings. »

« En welk antwoord heeft men hem gezonden ? » vroeg een derde, die met den naam van Mathijs aangeduid werd.

« Nog geen. Men zal natuurlijk weigeren. »

« Tot alle antwoord had men den bode aan de galg moeten hangen ! » riep Mathijs op ruwen toon.

« Neen, » hernam Dirk, « dat zou in strijd zijn met de krijgsgewoonten. Boodschappers moeten van weerskanten ongehinderd blijven. »

« Al schoone woorden, » viel Mathijs in, « juist alsof Parma zoo eerlijk zal zijn in zijne krijgsgewoonten. Wij weten, wat we van de Spanjolen te wachten hebben. »

« Wat drommel, moet Parma ons boodschappers zenden, om ons te bewegen geene ellende over de stad te brengen ! Hij is het, die jammer over ons wil uitstorten. Als hij zoo menschlievend is, dat hij dan met zijne vervloekte huurlieden naar zijn eigen land trekt en ons met vrede laat. »

« In alle geval, » sprak een ander, « de overheid zal wijs zijn en de Spanjaarden niet vertrouwen. Beter op onze wapens gerekend dan op hunne beloften. »

« Ja, makkers, » zei Dirk, « de strijd zal zwaar worden. Men zegt, dat Parma de geheele rivier wil afsluiten. »

« Men zegt het niet alleen, » hernam Mathijs, « maar ieder kan er zich van overtuigen. Niettegenstaande de landvoogd ons vriende-

lijke brieven schrijft, werken zijne mannen toch dag en nacht aan het bouwen eener brug van Calloo naar den anderen oever. En eenmaal dat gedaan, zitten wij gevangen, niet waar? Aan de landzijde en den waterkant door troepen omringd, blijft ons geen uitweg meer mogelijk en niet een schip zal ons kunnen bereiken. »

« Maar er zijn middelen, om die afsluiting te verbreken, » sprak nu een man, klein van gestalte, maar met vurigen blik, die aan een tafeltje gezeten, het gesprek had afgeluisterd.

Zijn vreemde tongval verried, dat hij niet in deze gewesten thuis hoorde.

« Wat bedoelt gij? » vroegen allen, den zonderling verwonderd aanstarende.

« Ik zeg, dat er middelen zijn om die brug te verdelgen, » hernam de vreemdeling, terwijl hij opstond en zich gereed maakte de herberg te verlaten.

« Zoo gij die middelen kent, zeg ze ons dan. Spreek op! » riep Mathijs ruw.

« Ik zal spreken als mijn tijd gekomen is, » vervolgde de man kalm, « maar gij doet beter, als Antwerpsch burger, de wallen te versterken en door daden mede te helpen aan 't behoud der stad! Aldus zoudt gij grootere diensten bewijzen, dan met uw ijdel gezwets, waarmede gij de Spanjaarden niet verdrijven kunt. »

Zoo sprekende vertrok de geheimzinnige gast, Mathijs ontuchtend achterlatende.

« Wie is dat, waard? » riepen de mannen.

« Ik ken hem niet, » antwoordde de herbergier. « Hij komt hier maar zelden. Ik vernam alleen, dat hij een Italiaansch werktuigkundige is, die allerlei geheime kunsten beoefent. »

« Hoe het ook zij, » sprak Dirk, « hij heeft met zijne woorden tot Mathijs, ook ons de waarheid gezegd. Er is werk te over en, alhoewel wij zeer zeker gerechtigd zijn, samen eens over den toestand te spreken, mogen wij toch niet nalaten de belangen der stad te bevorderen. Er is veel te doen op de wallen. »

Spoedig verliet dan ook het gezelschap de herberg.

*
* *

De overheid ging op geen enkel van Parma's voorstellen in. Terrecht begreep zij, dat er op Spaansche beloften niet gebouwd mocht worden.

De landvoogd wendde dan ook andere middelen aan om Antwerpen te bemachtigen.

Hij besloot de belegerden door honger te dwingen en wij hoorden uit het gesprek in de taveerne, dat hij met eene brug de Schelde afsloot.

Tegen 't einde van Februari was deze voltooid.

Van het dorp Stabroek liep naar den Scheldeoever de dijk *Kauwenstein*, welke bij de brug aansloot. Van Calloo tot Beveren strekten zich ook dijken uit.

Overal lagen Spaansche wachtposten, om te beletten, dat de Zeeuwen de dijken zouden aanvallen en doorsteken, terwijl de brug zelve aan de schippers de vaart naar Antwerpen onmogelijk maakte.

*
* *

« Ja, jongen, 'k vrees, dat ik weldra den oven zal moeten sluiten, » sprak Pieter Temmerman tot zijn knecht, toen beiden brood aan 't kneden waren.

Temmerman, dien onze lezers zeker wel kennen, door zijn heldhaftig gedrag tijdens de Fransche Furie (1) woonde in eene welbeklante bakkerij op de St-Jacobsmarkt.

« Ja, ja, » ging hij voort, « tegen den honger is 't kwaad vechten, hoor! Is er eenmaal hongersnood, dan volgt er spoedig verdeeldheid en, vooral bij een beleg, moet er eensgezindheid heerschen. Dat begrijpt ge wel, niet waar? Had men naar wijzen raad willen luisteren en de dijken doorgestoken, dan zaten we nu niet als ratten in eene val. Maar neen, dat mocht, dat kon niet. 't Beenhouwersgilde kwam er tegen op; 't vee liep in de weiden en zou verdrinken. Dus niet aan de dijken komen! En nu is de stad te weinig voorzien van het noodige. 85,000 menschen kunnen wat op, Filips! Honger is een scherp kwaad, scherper van dat der Spanjolen. »

« 't Is te hopen dat de Zeeuwen er in mogen gelukken, den dijk te vernietigen. Van ons behoud hangt voor hen veel af. Valt Antwerpen, dan ligt hun gewest bloot, » antwoordde de knecht.

« De Zeeuwen zijn van goeden wil, Filips, maar in dit geval is willen niet altijd kunnen. Tegen overmacht doet men weinig. Doch men mompelt op straat van een Italiaan, die de brug zou kunnen verbreken. »

« Men zegt dat hij met de zwarte kunst omgaat, meester. »

« Nu, we zullen zien, zooals de blinde tot zijne vrouw zei. In alle geval, we zitten in 't schuitje en moeten dus mee. »

(1) Zie ons verhaal: Bakker Temmerman of de Fransche Furie te Antwerpen.

't Was avond.

In eene kleine woning bij de O.-L.-V.-kerk, zat een man in berekeningen verdiept. Een vetlampje verlichte maar spaarzaam het armoedige vertrek.

In die kleine, magere gestalte herkennen wij den vreemdeling uit de herberg, die den blufferigen Mathijs zulk een wijzen raad gaf.

Giannibelli, zoo heette de man, was een bekwaam Italiaansch werktuigkundige. Eerst had hij zijne diensten koning Filips aangeboden, doch de vorst had hem maar weinig gehoor geschonken.

Toen zwoer de trotsche werktuigkundige, dat hij zich op de Spanjaarden wreken zou.

Giannibelli scheen maar weinig behoeften te hebben.

Zooals wij zeiden, zag de kamer er zeer vervallen en armoedig uit. De oude tafel schudde en wankelde bij iedere beweging, die de man maakte en daarbij kraakte de stoel onheilspellend. Nog enkele versleten stoelen, eene vermolmdde kast en beddekoets en wat vaatwerk, dat weinige maakte het gansche huisraad uit.

Doch stapels registers en boeken, allerlei glazen, flesschen, potten, bekers, bokalen, werktuigen bewezen, dat de bewoner dezer kluis een geleerde was.

Ingespannen hield de ingenieur zich met zijne berekeningen bezig. Nu en dan liet hij het hoofd peinzend rusten en mompelde :

« De uitkomst is juist. Mijn plan moet gelukken ! »

Plotseling werd er kort, maar krachtig op de deur geklopt.

« Wie stoort een eenzamen geleerde in zijn arbeid op dit late uur ? » riep Giannibelli.

« Goed volk ! » antwoordde eene stem.

't Scheen, dat de spreker een bekende was, want onmiddellijk ontsloot de Italiaan de deur en liet een jonkman van ongeveer vijf en twintig jaren binnen.

« Zoo laat nog, Bory ? » sprak Giannibelli verwonderd.

« Ja, heer, de burgemeester liet me lang wachten, alvorens mij te ontvangen en hield mij dan nog geruimen tijd bezig, » antwoordde de bezoeker, die hoewel als Antwerpsch burger gekleed, toch de vraag van den werktuigkundige in het Italiaansch beantwoordde, zoo juist en vlot, dat hij daardoor bewees uit 't Zuiden te komen.

Bory was dan ook een landgenoot van Giannibelli. Beide mannen hadden elkander in de Scheldestad ontmoet en daar de jongeling tamelijk op de hoogte scheen der werktuigkunde, gingen ze thans veel met elkander om.

« En welke tijding brengt ge mede ? » vroeg de oudste. « Zal men eindelijk mijne diensten aanvaarden ? »

« De burgemeester heeft mij nog geen bepaald antwoord gegeven. Ik geloof dat de overheid nog al achterdochtig is en weinig vertrouwen in uwe plannen stelt. »

« Altijd die eeuwige slenter, die langdurige onderhandelingen, dat vervloekte wantrouwen ! » riep Giannibelli spijtig. « Wanneer iemand met iets vreemds, iets nieuws voor den dag komt, denkt de overheid, zoowel als het volk, dat de uitvinder met den duivel in betrekking staat. »

« Waarlijk, menig burger, moest hij mijne boeken en instrumenten zien, zou mij op straat ontwijken, meenende dat ik de zwarte kunst of in de tooverij machtig ben. Spoedig zou er verteld worden, dat ik

's nachts op een bezemsteel door de lucht rij of mij in de gestalte van allerhande dieren veranderen kan.

» En gij weet, Bory, hoe al mijne uitvindingen de meest natuurlijke verschijningen zijn. »

« Zeker, meester, » antwoordde de jongeling, « doch ge zult niet ontkennen, dat vele zoogenaamde geleerden onbeschaamde bedriegers zijn. En daaruit kan ik verklaren, en zelfs billijken, dat de aanbiedingen van een vreemdeling eenigszins met wantrouwen blik beschouwd worden. »

» Bovendien, heb ik u niet gezegd, dat de onderhandelingen afgesprongen zijn. Integendeel, burgemeester Marnix wenscht u morgen te spreken. »

« Om mij uit te hooren, en mijne plannen door anderen te laten uitvoeren ! » sprak Giannibelli schamper. « Maar ik heb mij nog nimmer laten bedriegen, dat hij dat wete ! »

« Zie, meester, met allen eerbied u en uwe geleerdheid verschuldigd, moet ik u toch onder 't oog brengen, dat ge nu zelf wantrouwend zijt. Het verzoek van den burgemeester is alleszins billijk. Waar ik hem slechts oppervlakkige inlichtingen kon geven, is 't natuurlijk, dat hij van u grondige uitleggingen vordert. »

« Nu, ik zal gaan. Hoe laat wenscht de voorname heer den nederigen geleerde te ontvangen ? »

« Het onderhoud is vastgesteld op elf uur. Marnix is een zeer welwillend man en in 't geheel niet trotsch. »

« Hij mag dan ook zeer welwillend jegens mij zijn ! Ik kom hem geene gunst verzoeken, doch eene weldaad aanbieden. Ik kan de stad redden. Waarlijk, als ik het middel verschaf, om Parma's brug te vernietigen en aldus de belegerde veste in gemeenschap te stellen met de buitenwereld, dan geloof ik toch wel recht te hebben op eene minzame ontvangst. Dat is niet te veel gevraagd. Hadde ik niet eene rekening te vereffenen met den eigenwijzen en trotschen Filips, dan zou ik hier mijn tijd niet verspillen in langdurige onderhandelingen met wantrouwende overheidspersonen. »

« Marnix aarzelt, om kostbare menschenlevens op te offeren in eene onderneming, van welker uitslag hij niet de minste zekerheid bezit. »

« Hierop zou ik kunnen antwoorden, dat de Spanjaarden zoo angstvallig niet zijn op 't punt van opoffering, maar moedig den dood onder de oogen durven zien. »

« In waarheid, » sprak Bory snel en vurig, « ten dien opzichte hebben de Spanjaarden aan de Nederlanders niets te leeren. Ik was getuige van menig gevecht, onder meer van de Fransche Furie, en zag met eigen oogen, hoe de bevolking den dood tartte, »

» Maar men moet spaarzaam zijn met de manschappen. De strijd is zeer ongelijk, meester. »

« Nu, nu, » antwoordde de ingenieur kalmer, « ik wil volstrekt niet den moed der Vlamingen, Brabanders of hoe deze volken verder heeten mogen, in twijfel trekken. »

» Doch wij, Zuiderlingen, zijn gewoon gezwind te handelen en haten al dat eeuwige wikken en wegen. Maar ik vergeet misschien te dikwijls, dat ons bloed sneller door de aderen stroomt. »

» Doch, om op ons punt terug te keeren, Marnix moet niet vreezen menschen op te offeren. Ik zal de brug vernielen zonder daarbij de hulp van burgers en bezetting te behoeven. »

» Willen de belegerden partij trekken van deze afbreuk, dat is hunne zaak. Mij is 't lot van Antwerpen vrij wel onverschillig, mits ik mij wreken kan op den waanwijzen koning. »

» 't Zou mij eene zoete wraak zijn te mogen denken, dat de Spanjaarden onder tranen van spijt en woede mijn naam noemen. »

« Mij is 't lot der stad gansch niet onverschillig, » hernam de jongeling geestdriftig. « Toen de straf voor eene misdaad, die ik niet begaan had, mij uit mijn land verbande, vond ik hier eene veilige wijkplaats. Liet men zich ook weinig aan mij, armen zwerveling, gelegen, gehinderd werd ik evenmin, en dat is al veel in dezen tijd. Daarom hoop ik, dat de stad bevrijd zal worden van hare belagers en 'k ben blijde, hiertoe eenigszins te hebben medegewerkt door als uw en der overheid tusschenpersoon op te treden. Moge uw plan slagen ! Dat is mijn vurig verlangen. Thans is voor u de gelegenheid aangebroken uw naam beroemd te maken. Maar ik ga nu rusten en wensch u een goeden nacht. »

« Zie ik u morgen ? »

« Gaarne zal ik den uitslag uwer besprekingen vernemen en, zoo ge het mij toestaat, kom ik na den middag hier. »

Na nogmaals den ouden man gegroet te hebben, verliet Bory de woning.

*
* *

Onze lezers hebben uit 't bovenstaande gesprek vernomen, dat Giannibelli een plan ontworpen had, om Parma's kunstige brug te vernielen.

De werktuigkundige was zeker van de uitvoerbaarheid zijner plannen, maar ontmoette wantrouwen bij de magistraten.

Hoewel 't verklaarbaar is, dat zulk een onverwacht aanbod van den zonderlingen vreemdeling eenigszins achterdocht verwekte, kunnen wij toch de overheid niet van laksheid vrijpleiten.

Het was het plan van den Italiaan de brug door vuurschepen te doen springen. Daartoe wilde hij eenige vaartuigen vullen met buskruit, steenen, ijzerbrokken en andere stoffen.

Het kruit moest ontvlammen op het juiste oogenblik, als de schepen de brug waren genaderd. Die tijd werd door kunstig uitgedachte uurwerken geregeld. Bij de ontploffing zouden de steenen en ijzerbrokken de brug vernielen.

Op de vaartuigen wenschte Giannibelli mutsaards te stapelen, om ze het uitzicht te geven van gewone branders en aldus den vijand te misleiden.

Na lang beraad besloot de overheid den vreemdeling gelegenheid te verschaffen, zijn ontwerp uit te voeren. Zij stelde twee schepen, *De Hoop* en *De Fortuin*, tot zijne beschikking. (1)

De Italiaan bracht ze in gereedheid en intusschen nam Marnix de noodige maatregelen, om van de vernieling partij te trekken voor 't behoud der stad.

Twee en dertig kleinere vaartuigen met terpentijnolie en hout gevuld, gewone branders dus, moesten *De Fortuin* en *De Hoop* vooraf gaan, om de vlotten bij de brug uit den weg te ruimen.

Admiraal Jacobszoon kreeg bevel uit te varen en onmiddellijk na de ontploffing aan de Zeeuwen op de Beneden Schelde te seinen, dat de doortocht vrij was, om in de belegerde stad de vurig verlangde levensmiddelen aan te voeren.

De gemeenschap met de buitenwereld zou dan hersteld zijn.

*
* *

't Was 5 April, de dag bestemd voor het groote plan. Bij de Boerschans, dicht onder de wallen, lagen 's avonds de vaartuigen gereed. Admiraal Jacobszoon had last ze af te zenden. Dan moest hij volgen, eene roeiboot uitzetten met verkenneren, om te zien of de brug beschadigd was.

De admiraal beging echter eene grove fout. In plaats van de branders bedaard te laten wegvaren, stuurde hij ze holderbolder door elkander heen, zonder de tusschenpoozen, welke Giannibelli gesteld had, in aanmerking te nemen. Ook maakte hij *De Fortuin* en *De Hoop* veel te spoedig los, zoodat alle schepen bijna tegelijkertijd wegdreven.

Met groote spanning verbeidden Marnix en de werktuigkundigen den afloop van den geweldigen tocht.

(1) Giannibelli had 3 schepen en 60 platgeboemde vaartuigen gevraagd.

De Italiaan verwenschte in dit oogenblik 't wantrouwen der overheid, welke slechts gedeeltelijk zijn plan bijgetreden was. Waarom had zij hem niet de gevraagde schepen, *De Oranje*, *De Post* en *De Gouden Leeuw*, benevens een zestigtal branders afgestaan? Nu zou hij toonen, dat hij zeker van zijne zaak was. Maar had men zijn ontwerp geheel aangenomen, dan zou de brug gansch en al vernield geweest zijn en met haar het kamp der Spanjaarden.

De verlichte schepen op de donkere wateren boden een schoon schouwspel. Langzaam verwijderden zich de vlammeende vaartuigen. De helsche vloot dreef daar stillekens heen.

Straks moest ze de brug vernielen. De Zeeuwsche vloot kon dan langs de vrijgemaakte baan de stad naderen en Parma's maandenlange arbeid was teenemaal nutteloos. Zoo nu ieder maar zijnen plicht deed!

*
* *

De Spanjaarden zagen de vlammeende schepen den stroom afvaren. Nieuwsgierig begaven zij zich op de brug, om beter 't vreemde tafereel aan te staren.

« Daar komen weer eenige van die verlichte scheepjes! » riep een hunner, spottende: « O die dwaze Antwerpenaren! Meenen zij waarlijk zoo onze brug te vernielen of willen zij ons in onze eenzaamheid wat vermaken? Nu zulk eene verlichting op het water is wel vroolijk. »

« Zie een der schepen stoot tegen den wal, » sprak een ander. « Hoe jammer, nu kunnen wij het niet van nabij zien. Zie het spat uiteen! Welk schoon vuurwerk! »

Inderdaad was *De Fortuin* uit haren koers geraakt en tegen den linkeroever gedreven, waar het schip ontplofte, zonder schade aan te richten. De branders doofden langzaam uit, doch *De Hoop* stevende recht op de brug aan.

Parma, van zijn page vergezeld, verliet zijne tent en kwam naderbij, om de uitwerking van dezen zonderlingen aanval te aanschouwen.

Ook hij besepte de grootte van het dreigend gevaar niet, maar meende, dat de Antwerpenaars slechts eenvoudige branders hadden afgezonden.

Doch eensklaps hoorde men eene geweldige ontploffing. De grond sidderde, het water der rivier overstroomde den dijk, zware steenen doorkliefd den lucht.

Parma en de soldaten, die zich op den oever bevonden, vielen ter aarde.

't Was een vreeselijk oogenblik.

Op de helle vlam volgde weder eene diepe duisternis.
Alles was voorbij.

Maar een groot gedeelte der brug met de 500 Spanjaarden, die er zich tijdens de ontploffing op bevonden, was verdwenen. Talrijke soldaten lagen zwaar gekwetst of dood op den dijk.

Toen Parma het lijk van zijn page naast zich zag, sidderde hij bij de gedachte aan welk een vreeselijken dood hij ternauwernood ontsnapte.

De sluwe Italiaan had niet te veel beloofd.

*
*
*

Ook te Antwerpen was de slag vernomen. De ontploffing had den grond doen dreunen en het water over de kaai geworpen.

« 't Is gelukt, » mompelde Giannibelli. « De brug moet vernield zijn. Het sein van den admiraal zal oogenblikkelijk volgen. »

Ongeduldig werd het teeken verbeid, de vuurpijl waardoor Jacobszoon aan de vloot zou melden, dat de weg gebaad was.

De admiraal zond eene boot uit, maar wachtte haren terugkeer niet af.

Zelf bevreesd door de schrikkelijke ontploffing keerde hij lafhartig terug.

De roeiboot vaarde wat heen en weer, doch hare bemanning wachtte zich wel, den toestand der brug te gaan onderzoeken.

Men wist dus te Antwerpen niets. Het volk echter riep luide, dat alles mislukt was.

Giannibelli werd zelfs bedreigd door de teleurgestelde menigte.

Maar na drie dagen hoorde men van eenen stoutmoedigen bode, die onder de brug doorgezwommen was, het gebeurde. Hij vertelde, dat bij de ontploffing 't water in zoo 'n groote hoeveelheid over den dijk spatte, dat het in 't veld tot aan de knieën reikte; hoe de zware steenen uit het schip ver weggeslingerd werden en weer tot acht, negen voet (ongeveer 3 m.) diep in de aarde drongen; hoe er wel 800 Spanjaarden dood bleven, waaronder verscheidene officieren van hoogen rang.

Maar Parma, tot zijne groote vreugde merkende, dat er geen aanval gedaan werd, noch van den kant der Zeeuwen, noch van dien der stad, liet onmiddellijk de schade herstellen.

Men kon nu de brug openen, om de vaartuigen, welke nog mochten afgezonden worden, door te laten, zoodat ze niet tegen het paalwerk zouden stooten.

Dat alles vernamen de teleurgestelde Antwerpenaren.

O hoe verwenschte men den laffen *Koppen Loppen*, zooals men admiraal Jacobszoon noemde!

Giannibelli kwam weer in eere.

Neen de Italiaan was geen dwaas, geen avonturier, die hersenschimmen vervolgde. Hij had bewezen, dat hij niet te veel beloofde.

En onmiddellijk verzocht men hem andere helsche schepen te vervaardigen, om de poging te hernieuwen.

Doch Parma was op zijne hoede.

Hij liet kleine booten kruisen, om de verraderlijke vaartuigen van zijne brug te houden.

De Spaansche landvoogd wist nu, dat hij met geduchte vijanden te doen had.

« Ze zijn nooit lui in de stad, » schreef hij, « altijd zijn ze gereed ons met hunne vuurschepen te bestoken. »

Ja, de schrik zat er in bij de Spanjaarden.

Toen drie jaren later Filips eene machtige vloot, de Armada, tegen Engeland en Nederland uitzond, werd deze nabij Calais aangevallen door eenige branders.

Er dienden op de vloot krijgers welke in 1585 voor Antwerpen gelegen en de uitwerking der *Hoop* gezien hadden.

« De Antwerpsche vuurschepen! » riepen ze verschrikt.

Er ontstond eene geweldige paniek aan boord.

Bij die wanorde leed de Armada meer schade, dan de Engelsche of Nederlandsche vlootvoogden haar toegebracht hadden.

*
* *

De verslagenheid was groot in de Scheldestad.

Wat nu ?

Men bezat nog graan voor vijf weken !

Marnix werd in zijn plannen tegengewerkt door weifelaars.

Moest de stad dan vallen ?

Er bleef maar een weg meer over. Den Kauwenstein bemachtigen. Den dijk doorsteken.

Hiertoe werd besloten.

En toen, lezer, werden heldendaden verricht, veel te weinig onder ons bekend, maar zooals de geschiedenis er niet veel aanstippen kan !

*
* *

Twee honderd schepen lagen op de rivier onder bevel van Hohenlo, Justinus van Nassau en Marnix van St-Aldegonde.

Sommige waren geladen met leeftocht, anderen met takken, zand, zakken, korven, om verschansingen aan te brengen.

Vier branders moesten den vijand verrassen en schrik aanjagen ; intusschen konden de Antwerpenaars op den dijk landen. Op de benedenrivier wachtte de Zeeuwsche vloot, die gelijktijdig een aanval wagen moest. Zoo van beide zijden bestookt, hoopte men, dat de Spanjaarden wijken zouden ; toch, alles liet voorzien, dat de strijd zeer bloedig zou zijn.

Om half twee 's nachts zagen de Spaansche wachten op de brug en den Kauwenstein vier verlichte vaartuigen de Schelde afkomen. Nu voelden zij geen lust tot spotten ; de uitwerking van Giannibelli's schepen lag hun nog versch in 't geheugen en zij wachtten die *duivelsvaartuigen* angstig af.

De branders botsten hevig tegen 't paalwerk, waar zij uitdoofden, zonder de minste schade te veroorzaken. Maar het doel werd bereikt. Hevig verschrikt vloten de Spanjaarden achter hunne verschansingen, vreezende weer onthaald te worden op een regen van steenen en ijzerbrokken.

Intusschen landden de Zeeuwen en Antwerpenaren. In allerijl wierpen zij verschansingen op, terwijl eene menigte arbeiders den dijk begonnen door te graven.

Drie duizend vaderlanders waren gekomen om den dijk door te steken en Antwerpen in gemeenschap te stellen met de zee, van waar het ontzet dagen moest.

De Spanjaarden wilden dit beletten. Een vreeselijke strijd ontstond dus op den smallen dijk.

Men had nauwelijks ruimte genoeg, om den arm uit te strekken, teneinde 't geweer af te vuren of het zwaard te verheffen. 't Was eene worsteling, man tegen man, waarbij de strijders elkander omkneld hielden en van den glibberigen dijk in 't water rolden.

't Was een afvuren van musketten in elkanders gelaat ; 't was een stooten met speer en dolk. Een gevecht aangezicht tegen aangezicht, borst tegen borst, voet tegen voet.

En onderwijl groeven de arbeiders dapper voort.

Eensklaps steeg een machtig gejuich op. De dijk was doorgestoken. Het zeewater stroomde krachtig door de opening. En met machteloze woede moesten de Spanjaarden het aanzien, dat een Zeeuwsch schip met levensmiddelen door de bres voer en koers zette naar Antwerpen.

Eene eerste overwinning ; doch nog niet de eigenlijke zegepraal. De dijk was genomen ; hij moest behouden blijven.

Nu begingen twee der bevelhebbers eene groote fout. In plaats van aan 't hoofd hunner troepen te blijven, die zij tot nu toe zoo dapper en beleidvol angevuurd hadden, bestegen Aldegonde en Hohenlo het Zeeuwsch schip, om gedreven, ja, door overmatige blijdschap, maar die toch hunne roekeloosheid niet verschoonde — de overwinning in Antwerpen te verkondigen.

« Luidt de klokken ! » beval de burgemeester, toen hij de opgewonden menigte op de kaai begroette. « Dat het heden feestdag zij ! Ontsteekt vreugdevuren. Het ontzet nadert. De verlossing onzer stad is zeker. »

En terwijl de klokken luidden en er toebereidselen gemaakt werden tot feestvieren, worstelden daar ginds op den smallen dijk de burgers en Zeeuwen met leeuwenmoed.

Helaas, het tooneel was veranderd !

Bij den nachtelijken aanval bevond Parma zich in zijne legerplaats te Beveren. Gewekt door het kanongebulder gespte hij onmiddellijk het harnas aan en besteeg zijn paard, om naar den strijd te snellen. Spoedig vernam hij 't gebeurde. Bij de brug angekommen, zag hij, hoe zijn arbeid van acht maanden in enkele uren vernield was.

Doch al stond de veldheer een oogenblik versteld, wanhopen deed hij niet. Met een enkelen blik overzag hij den toestand. Kalm gaf hij zijne bevelen. Zijne verschijning moedigde de Spanjaarden aan.

Parma trok met zijne troepen van het Westen ; de soldaten, die in Stabroek gelegen hadden, naderden van het Oosten, en beide afdelingen richtten zich naar 't midden van den dijk, waar de onzen hunne stellingen hadden.

Nog bloediger werd de strijd.

Op een smallen strook gronds, nauwelijks zes schreden breed, kampten meer dan 5000 man op leven en dood. Zoo eng was het strijdperk, dat de gesneuvelden schier niet op den grond konden vallen. Van weerskanten dreigde de zee.

Vele burgers hadden de gelofte afgelegd om den dijk te vernielen en Antwerpen te verlossen, of... te sterven. En nimmer werd er hardnekkiger gevochten dan op dezen morzel gronds, brassig door 't water en glibberig van bloed!

Kapitein Heraugière had 200 man ten strijde gevoerd. Daar stond hij, nog omringd van slechts dertien makkers!

« Wij hebben het gewonnen! » riep Parma, den arm naar het water strekkende: « De zee laat onze vijanden in den steek. Ontwendt hen nu de laatste hoop en snijdt hun den terugweg naar de vertrekkende schepen af. »

Eilaas! de ebbe viel in. Het afloopende water voerde de Zeeuwsche vaartuigen mee. 't Liep op 't eind!

Een wilde jacht ontstond op den dijk. De onze werden door sabelhouwen of lanssteken afgemaakt, of in 't water gedreven, waar zij in den modder verstikten en jammerlijk verdronken.

Met het zwaard in den mond zwommen de Spanjaarden de vluchtelingen; die op de schepen eene wijkplaats wilden zoeken, achterna. Acht uren had 't gevecht geduurd.

Eilaas, 't leven van zoovele burgers, al dat kostbaar bloed 't welk den dijk kleurde, 't was alles nutteloos. Parma behield de zege. Antwerpens lot was beslist.

Marnix en Hohenlo... maakten aanstalten tot feesten... en 't leger der burgers lag verpletterd!

De derde bevelhebber Justinus van Nassau, kon zich slechts met moeite redden.

De Kauwenstein bleef in 't bezit der vijanden. Een enkel schip was binnengevaren. Eén schip! Dat was al het voordeel van dien schrikkelijken nacht en morgen.

*
**

Voor de tweede maal ondervonden de Antwerpenaren hevige teleurstelling. Nu scheen Parma sterker dan ooit.

De feestvreugde was op dien Meidag spoedig verstoord geworden. Aldegonde en Hohenlo hadden grove woorden moeten hooren, zelfs was de laatste gedwongen geweest, door eene geheime deur de feestzaal te verlaten.

Wanhopige burgeressen en burgers eischten rekenschap van de kostbare levens op den dijk gelaten. En zooals altijd spraken bij de

wanordelijkheden zij, die te laf waren geweest om mede te trekken, 't hoogste woord.

*
**

Bakker Temmerman zat somber in zijne woning. Hij ook had medegestreden, doch was der slachting, schoon zwaar gekwetst, ontsnapt. Hoe hij op een der schepen geraakt was, wist hij zelf niet. Thans droeg hij den arm in een doek.

Zijne echtgenoot zuchtte van tijd tot tijd.

« Ook droevig, vrouw? » sprak de bakker.

« Ach, zou ik niet droevig zijn, als ik denk aan al de ellende onzer stad. »

En zij wilde voortgaan met klagen, toen een luid straatrumoer hoorbaar werd.

Temmerman ging snel naar de deur.

Eene dichte menigte ging voorbij. De burgers schenen hevig opgewonden. Zij trokken in de richting der Groote Markt.

« We zullen eens zien of onze stad den Spanjolen in handen zal gespeeld worden! » tierde een dikke man, dreigend de vuist verheffende en goed rondziende.

« Wat is er gaande? » vroeg de bakker aan één uit de hoop.

« Aldegonde en de andere heeren willen ons verraden. Men zegt, dat de burgemeester door Parma omgekocht is. »

« Welk een laster, welk eene verregaande onbeschaamheid! » mompelde de bakker toornig. « Zulke lage aantijgingen tegen Marnix! Waar gaat het heen! »

« En ik zeg, » riep een ander burger, « dat wij die lafheid zullen verhinderen! Meent de overheid, dat wij ons woord niet willen meespreken en ons als schapen ter slachtbank laten leiden? Welhoe, al dat bloed zou vergoten zijn, om tot zulk een uitslag te komen? Dan hadden de heeren maar op den Kauwenstein moeten blijven, in plaats van ons te laten strijden zonder aanvoerders! »

« Maar welke redenen hebt gijlie, om aldus te spreken? » vroeg Temmerman aan een der grootste schreeuwers.

« Hebt ge dan niet gehoord, dat een trompetter van Parma in de stad is geweest en met den burgemeester een langdurig onderhoud heeft gehad? »

« Welnu, wat beteekent zulks? Is dat een reden om rumoer te verwekken? » sprak de bakker afkeurend.

« Welzoo, sedert wanneer is Temmerman ook van hen, die met den vijand heulen? » hernam de andere ruw.

Onze vriend werd oprecht toornig.

« Hebt gij reeds eene wonde bekomen in dienst van 't vaderland, burger? Draagt gij uwe hand in een doek, zooals ik, of hebt gij een litteken? Meent ge dat moed in roepen en tieren bestaat? Dient ge aldus de stad, waar er zoo behoefte is aan eendracht? » antwoordde hij schamper.

« Maar moeten wij ons dan laten overleveren? » hernam de ander kalmer.

« Neen, vriend, daar is geene vrees voor. Aldegonde zal de stad niet overgeven zonder ons, burgers, te raadplegen. En dat hij een boodschapper van Parma ontvangt is zijn plicht. »

Een nieuwe oploop maakte een eind aan dit gesprek.

Uit eene der aanpalende straten verscheen eene bende. Mannen, vrouwen, kinderen, haveloos gekleed, tierden luid « Brood, brood! »

Ook deze menigte naderde het stadhuis.

Daar stonden nu twee partijen: de eene, vastbesloten het uiterste te wagen tot behoud der stad, de andere, van de overheid de onmiddellijke overgave eischende.

« Lafaards! » klonk het van den eenen kant, « schaamt ge u niet, u aldus te gedragen? »

« Zult gij ons brood geven? » antwoordde men van de andere zijde, en terwijl de vrouwen hunne kinderen in de hoogte hielden vervolgden zij: « Zult gij deze arme schapen voeden en voor den hongerdood bewaren? »

De toestand werd dreigend. Moest burgeroorlog de ellende nog verhoogen?

Aldegonde verscheen op de pui van het stadhuis om de menigte toe te spreken.

« Burgers! » riep hij op plechtigen toon, toen de stilte heerschte, « zult gij onze taak nog moeilijker maken? Berokkend de vreemdeling ons nog geen last genoeg, dat ge binnen de muren wanordelikheden verwekt! Ik weet wat u herwaarts drijft.

« Wij beoogen het heil der stad en ik meen, dat onze naam u lieden wel borg is, dat wij in staat zullen zijn rekenschap van onze daden af te leggen.

« Keert gerust huiswaarts, burgers; ge zult volkomen op de hoogte gehouden worden van al onze handelingen en besluiten. »

Deze woorden, op kalme wijze gesproken, hadden eene goede uitwerking op de burgerpartij.

« En gijlieden, » vervolgde Aldegonde, « die om brood roept, is uw gedrag waardig? Neen, wij weten, er is geen overvloed, doch gij ontvangt toch wat u toekomt van de uitdeelingen. Menige stad heeft grooter ellende gekend en toch stand gehouden. Geduld! »

« Geen beloften, maar brood! » tierde de oproerige menigte, die niet wilde toegeven.

De burgerpartij, begrijpende dat zij te ver gegaan was, trok zich op waardige wijze terug, vertrouwend op Marnix' woorden. En toen de andere bende weigerde te vertrekken, maar bleef roepen en tieren, besloot de overheid korte wetten te maken. Eene afdeeling krijgslieden rukte aan en joeg den volkshoop uiteen.

★
★ ★

Parma had dus om een mondeling onderhoud verzocht. Lang en breed besprak de regeering de voorstellen en eindelijk besloot zij eene afvaardiging naar het kamp van den Spaanschen bevelhebber te zenden.

Aldegonde en drie andere magistraten verlieten op zekeren morgen de stad, om zich naar den hertog te begeven. Zij werden op hoffelijke wijze ontvangen en aan de tafel van den legeroverste genoodigd. Doch de onderhandelingen wilden niet vlotten. Marnix vroeg gewetensrvrijheid voor Antwerpen en vrijstelling van Spaansche garnizoen en dit was tegen 't gebod des konings.

Hunne zending bleef dus vruchteloos, en teleurgesteld keerden de afgevaardigden naar de belegerde stad terug.

Nogmaals hadden er beraadslagingen plaats. De nood steeg. Toch werd er besloten den strijd vol te houden, hopen de op hulp van buiten, vooral van Engeland. Maar toen tijdens de vergaderingen weer volksoploopen plaats vonden, toen eene oproerende menigte de zaal binnenstormde onder den kreet « Brood, brood ! » toen was Antwerpens lot beslist. Men besloot tot de overgave.

Den 17ⁿ Augustus werd het verdrag geteekend en de meest vrije en rijke hoofdstad van Europa viel terug onder 't Spaansch bestuur.

Marnix van St-Aldegonde was gedwongen, ongetwijfeld tegen zijnen zin, in alles toe te geven. Parma beloofde algemeene vergiffenis. Doch uitsluitend de katholieke godsdienst mocht beleden worden. Den Hervormden werd vier jaar toegestaan om de stad te verlaten.

Velen vielen Marnix wegens die overgave hard. Doch de wakere burgemeester schreef eene meesterlijke verdediging, om zijne handelwijze te verantwoorden. Na dien tijd trok hij zich uit 't werkdadige leven terug en vestigde zich op zijn landgoed te Souburg, nabij Vlissingen, waar thans eene naald zijn graf aanwijst.

En mocht Marnix eenige fouten begaan hebben, boven alles heeft hij kloekmoedigheid en dapperheid getoond. 't Was voorwaar geen gemakkelijke taak geweest, de uitgestrekte en dichtbevolkte stad te regeeren. Bovendien had 't Noorden ook schuld. Terwijl in de belegerde veste de honger dreigde, terwijl de dappere burgers hun leven opofferden op den Kauwenstein en Marnix worstelde tegen allerlei rampspoed, lieten de Staten den kostbaren tijd verloren gaan in langdurige onderhandelingen. Zij vroegen hulp aan de Engelsche vorstin, Elisabeth. « Al had ik duizend tongen, Mijne Heeren, ik zou u niet genoeg kunnen verklaren, hoe innig ik mij aan u verbonden gevoele. Tot mijn laatsten adem zal ik u verdedigen tegen de vorsten, die u zoo kwalijk behandelen. » Zoo sprak de koningin tot de Nederlandsche gezanten. Maar schoone woorden en fraaie beloften hielpen Antwerpen niet. En toen eindelijk besloten werd, de graaf Leicester met 6000 man hulptroepen herwaarts te zenden, had Parma reeds zijne prooi bemachtigd.

Arm Antwerpen ! Van wereldstad daalde het tot provinciestad af. De voorname kooplieden verhuisden en met den handel verdween ook de rijkdom en welvaart. Weldra boden de straten een ellendigen aanblik. Ledige pakhuizen, ledige kantoren, ledige woonhuizen... Parma gaf geld toe aan hen, die deze gebouwen wilden betrekken.

De Schelde gesloten ! En zij, die vroeger rijk waren geweest vochten nu rond vuilnishoopen om afgeknaagde beenen en anderen afval. De armoede was afgrijselijk. Arm Antwerpen !